

**KREATIV O‘YINLAR ORQALI O‘QUVCHILARDA IJODIY
FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI**

Burxanova Munavvar Shamsiddinovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi 1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: p.f.f.d (PhD) T.X.Avliyaqulov

Annotatsiya. Ushbu maqolada kreativ o‘yinlar orqali o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi tahlil qilinadi. Ijodiy fikrlash o‘quvchining mavjud bilim va tajribasi asosida yangi g‘oya yaratish, muammoga noodatiy yondashish, turli yechimlarni ilgari surish va o‘z fikrini asoslay olish qobiliyatidir. Kreativ o‘yinlar esa ushbu jarayonni tabiiy, qiziqarli va faol shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. Maqolada kreativ o‘yinlarning pedagogik imkoniyatlari, ularni dars jarayonida qo‘llash bosqichlari, o‘qituvchi faoliyati, o‘quvchilar ijodiy faolligini baholash mezonlari hamda metodik shart-sharoitlar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: kreativ o‘yin, ijodiy fikrlash, metodika, o‘yinli ta’lim, kreativlik, muammoli vaziyat, interfaol metod, o‘quvchi faolliqi, tasavvur, mustaqil fikrlash.

Kirish

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchini faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtiruvchi shaxs sifatida emas, balki mustaqil fikrlovchi, yangilik yaratishga intiluvchi, muammolarga turli tomondan qaray oluvchi ijodkor shaxs sifatida rivojlantirish muhim vazifaga aylangan. Chunki bugungi jamiyatda bilimning o‘zi yetarli emas; o‘quvchi olgan bilimni yangi vaziyatda qo‘llay olishi, o‘z fikrini erkin bildira olishi va noodatiy yechim taklif qila olishi kerak.

Kreativ o‘yinlar ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali metodlardan biridir. O‘yin bola uchun tabiiy faoliyat shakli bo‘lib, unda o‘quvchi erkin harakat qiladi, tasavvur qiladi, rolga kiradi, savol beradi va yangicha yechim izlaydi. Kreativ o‘yinlar darsni shunchaki qiziqarli qilish uchun emas, balki o‘quvchining tafakkurini faollashtirish, nutqini rivojlantirish, jamoada ishlashga o‘rgatish va muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga yo‘naltiriladi. Kreativ o‘yinlar orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirishda eng muhim masala — o‘yinning mazmuni va ta’limiy maqsadini aniq belgilashdir. Har qanday o‘yin avtomatik ravishda ijodiy fikrlashni rivojlantirmaydi. Agar o‘yin faqat harakat, kulgi yoki vaqt o‘tkazish bilan cheklanib qolsa, u pedagogik natija bermaydi. Kreativ o‘yin o‘quvchini fikrlashga, taxmin qilishga, yangicha yechim topishga, o‘z fikrini asoslashga va boshqa fikrlar bilan

solishtirishga majbur qilishi kerak. Shuning uchun o'qituvchi o'yinni tanlashda "bu o'yin o'quvchining qaysi ijodiy ko'nikmasini rivojlantiradi?" degan savolga aniq javob berishi lozim.

Kreativ o'yinlarning samaradorligi ularni bosqichma-bosqich tashkil etishga bog'liq. Birinchi bosqichda o'quvchilarda qiziqish uyg'otiladi. Bu qisqa savol, rasm, hikoya boshlanishi yoki muammoli vaziyat orqali amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqichda o'quvchilar o'yin vazifasini bajaradi: yangi g'oya aytadi, rolga kiradi, muammoni hal qiladi yoki hikoya tuzadi. Uchinchi bosqichda natijalar muhokama qilinadi. Aynan shu yakuniy tahlil bosqichi ko'pincha e'tibordan chetda qoladi, lekin u juda muhim. Chunki o'quvchi nima uchun aynan shu javobni tanlaganini tushuntirsa, ijodiy fikrlash ongli jarayonga aylanadi.

Masalan, "Sehrli buyum" o'yinida o'qituvchi oddiy predmetni ko'rsatadi: qalam, daftar, tugma yoki qoshiq. O'quvchilar bu predmetdan odatiy vazifasidan tashqari yana qanday foydalanish mumkinligini o'ylab topadi. Bu o'yin oddiy ko'rinsa ham, bolaning assotsiativ fikrlashini kuchaytiradi. U predmetga faqat bitta vazifa bilan qarashdan chiqadi va uni turli imkoniyatlar manbai sifatida ko'ra boshlaydi. Bu ijodiy fikrlashning muhim belgilaridan biridir.

"Ertakka yangi yakun" o'yini ham juda samarali. O'qituvchi o'quvchilarga tanish ertakni eslatadi, lekin yakunini o'zgartirishni so'raydi. Masalan, "Agar Zumrad boshqa qaror qilganida nima bo'lardi?", "Agar bo'ri bilan echki murosaga kelganida voqea qanday tugardi?" kabi savollar beriladi. Bunday o'yin o'quvchini voqeaga boshqa tomondan qarashga, qahramon motivini tushunishga va yangi syujet yaratishga o'rgatadi.

Kreativ o'yinlarning yana bir afzalligi shundaki, ular o'quvchilarni faol nutqqa olib chiqadi. Ko'p hollarda o'quvchi fikrga ega bo'ladi, lekin uni ifodalashga qiynaladi. O'yin jarayoni esa tabiiy muloqot muhitini yaratadi. Bola rolga kiradi, savol beradi, javob qaytaradi, o'z fikrini himoya qiladi. Bu jarayonda ijodiy fikrlash bilan nutqiy kompetensiya birgalikda rivojlanadi.

Biroq kreativ o'yinlarni qo'llashda o'qituvchi tartib va erkinlik o'rtasidagi muvozanatni saqlashi kerak. Haddan tashqari erkinlik darsni boshqarib bo'lmaydigan shovqinga aylantiradi. Haddan tashqari qattiq nazorat esa o'quvchining ijodiy tashabbusini bo'g'adi. To'g'ri yondashuv — aniq qoida, aniq vaqt, aniq vazifa va erkin fikr bildirish imkoniyatini birlashtirishdir.

Kreativ o'yinlarni baholashda ham odatiy mezonlar yetarli emas. Masalan, "javob to'g'ri yoki noto'g'ri" degan yondashuv ijodiy o'yinlarda kuchsiz ishlaydi. Bu yerda o'quvchining yangicha fikr aytgani, fikrini izohlagani, boshqa variant taklif

qilgani, guruhda faol qatnashgani va muammoni turli tomondan ko'ra olgani baholanishi kerak.

Metodologiya

Maqola nazariy-tahliliy va metodik umumlashtirish yondashuviga asoslanadi. Tadqiqotda kreativ o'yinlarning mazmuni, ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni va ularni dars jarayoniga tatbiq etish usullari tahlil qilindi.

Ijodiy fikrlash quyidagi tarkibiy qismlar asosida ko'rib chiqildi: tasavvur qilish, yangi g'oya ilgari surish, muqobil yechim topish, obrazli tafakkur, fikrni asoslash, muloqotga kirishish va ijodiy mahsulot yaratish. Kreativ o'yinlar esa mazkur ko'nikmalarni rivojlantiruvchi amaliy pedagogik vosita sifatida baholandi.

Metodik jihatdan kreativ o'yinlarni uch bosqichda tashkil etish maqsadga muvofiq: tayyorgarlik bosqichi, ijodiy faoliyat bosqichi va tahlil-refleksiya bosqichi. Tayyorgarlikda o'yin maqsadi va qoidalari tushuntiriladi. Ijodiy faoliyatda o'quvchilar fikr bildiradi, rolga kiradi yoki yechim ishlab chiqadi. Yakuniy bosqichda esa natijalar muhokama qilinadi, o'quvchilar o'z fikrini asoslaydi va xulosa chiqaradi.

Natijalar

Tahlil natijalari kreativ o'yinlarning ijodiy fikrlashni rivojlantirishda bir necha muhim imkoniyatlarga ega ekanini ko'rsatadi.

Birinchi, kreativ o'yinlar o'quvchilarda erkin fikr bildirish ko'nikmasini shakllantiradi. An'anaviy darsda o'quvchi ko'pincha bitta to'g'ri javobni izlaydi. Kreativ o'yinlarda esa turli javoblar, noodatiy fikrlar va muqobil yechimlar qabul qilinadi. Bu o'quvchining fikrlash doirasini kengaytiradi.

Ikkinchi, kreativ o'yinlar tasavvurni rivojlantiradi. "Sehrli buyum", "Kelajak maktabi", "Ertakka yangi yakun", "Gapiradigan daraxt", "Yo'qolgan so'zlar shahri" kabi o'yinlar o'quvchini obrazli fikrlashga undaydi. Bola oddiy predmet yoki hodisaga yangi ma'no beradi.

Uchinchi, kreativ o'yinlar muammoli vaziyatni hal qilish ko'nikmasini kuchaytiradi. Masalan, "Maktab hovlisida chiqindi ko'paydi, qanday loyiha taklif qilamiz?" yoki "Sinfda kitoblar yo'qolib qoldi, muammoni qanday hal qilamiz?" kabi vaziyatlar o'quvchini amaliy yechim izlashga yo'naltiradi.

To'rtinchi, kreativ o'yinlar hamkorlikda ishlashni rivojlantiradi. Guruhli o'yinlarda o'quvchilar bir-birining fikrini tinglaydi, bahslashadi, vazifalarni bo'lishadi va umumiy qarorga keladi. Bu jarayon ijodiy fikrlash bilan birga muloqot madaniyatini ham shakllantiradi.

Beshinchidan, kreativ o'yinlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi. O'quvchi o'z g'oyasini tushuntiradi, sababini aytadi, fikrini himoya qiladi. Natijada og'zaki nutq, dalillash va izchil bayon qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Muhokama

Kreativ o'yinlarning samaradorligi ularning qanday tashkil etilishiga bog'liq. Agar o'yin faqat vaqt o'tkazish yoki darsni jonlantirish uchun qo'llansa, u chuqur ta'limiy natija bermaydi. Har bir kreativ o'yin aniq maqsadga ega bo'lishi kerak. Masalan, bir o'yin tasavvurni rivojlantirishga, boshqasi muammoni hal qilishga, yana biri nutqiy faollikni oshirishga xizmat qilishi mumkin.

O'qituvchi o'yin jarayonida nazoratchi emas, yo'naltiruvchi bo'lishi kerak. U o'quvchilarga tayyor javob bermaydi, balki savollar orqali fikrlashga undaydi: "Nega shunday deb o'ylaysan?", "Boshqa yechim bo'lishi mumkinmi?", "Bu fikrning kuchli tomoni nimada?", "Agar vaziyat o'zgarsa, qaroring ham o'zgaradimi?" Bunday savollar ijodiy fikrlashni chuqurlashtiradi.

Kreativ o'yinlarni baholashda faqat yakuniy javob emas, balki jarayon ham hisobga olinishi kerak. O'quvchining yangi g'oya taklif qilishi, guruhda faol ishtiroki, fikrini asoslay olishi, boshqalarning fikrini davom ettirishi va muammoga turli tomondan qarashi baholanishi lozim.

Xulosa

Kreativ o'yinlar orqali o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta'limning samarali metodik yo'nalishlaridan biridir. Bunday o'yinlar o'quvchilarda erkin fikrlash, tasavvur qilish, muqobil yechim topish, fikrni asoslash, hamkorlikda ishlash va ijodiy mahsulot yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kreativ o'yinlarning samarasi o'qituvchining metodik mahorati, topshiriqlarning aniq maqsadga yo'naltirilgani, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligi va o'yin yakunida tahlil-refleksiya tashkil etilishiga bog'liq. Demak, kreativ o'yinlar darsni bezovchi qo'shimcha usul emas, balki o'quvchining ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi kuchli pedagogik mexanizmdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020.
2. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent.
3. Ishmuhamedov R. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent.
4. Vygotskiy L.S. Voobrajenie i tvorchestvo v detskom vozraste. Moskva.
5. Torrance E.P. Creativity and Education. New York.